

Pelin ift

Prof.Dr. Ömer Faruk Harman

KUDÜS'ÜN GİZEMLİ TARİHİ

DESTEK YAYINLARI: 683
ARAŞTIRMA: 164

KUDÜS'ÜN GİZEMLİ TARİHİ / PELİN ÇİFT - ÖMER FARUK HARMAN

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumaloğlu

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Yayın Koordinatörü: Ebru Yücel

Editör: Demet Macunlar

Son Okuma: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: İlknur Muştu

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

İllustrasyonlar: Benua

Fotoğraflar: Emrah Ertonguç, Muhammed Metin Altuntaş

Tarihi Fotoğraflar: Çamlıca Basım Yayın Arşivi, "Vesika ve Fotoğraflarla Osmanlı Devrinde Kudüs I-II"

Arka Kapak Fotoğrafı: Uğur Utku Sezer

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Yayına Hazırlayanlar: Pelin Çift - Ömer Faruk Harman - Ebru Yücel - Erhan Altunay

Destek Yayınları: Haziran 2016 (35.000 Adet)

36.-38. Baskı: 2016

39.-49. Baskı: 2017

50.-54. Baskı: 2018

55. -57. Baskı: 2019

58.-59. Baskı: 2020

60. Baskı: Şubat 2021

61. Baskı: Haziran 2021

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-121-4

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

Pelin Çift ile Gündem Ötesi Kitaplığı - 2

Pelin Çift
Prof.Dr. Ömer Faruk Harman

KUDÜS'ÜN GİZEMLİ TARİHİ

Anne ve Babalarımıza her şey için...

ÖNSÖZ

Ey Kudüs ey!
İstanbul ve Ayasofya gibi tutkuyla sevdiğim.
Geçmişini öğrenmek ve anlatmak istediğim.
Geleceğe, tüm emanetleriyle ulaşmasını dilediğim.
Bu duygularla aynı *Ayasofya'nın Gizli Tarihi*'nde olduğu gibi,
Kudüs'ü de gizemli tarihi ve bilinmeyenleriyle anlatmak
istedik.

Kudüs, öyle bir şehir ki üç ilahi din için de vazgeçilmez.
İnançların en ulvi hatıraları, mucizeleri de orada. Çilesi
ve hasreti de.

Yahudiler için Rabb'in dünyayı yaratmaya başladığı yer.
Hıristiyanlar için mahşerin, dirilişin mekânı.
Müslümanlar için ise ilk kible...
Mirac'ın basamağı ve en kutsal hatırası.

Tarihi gerçekler haykırır:

Kudüs, Hz. Ömer adaletinin belgesidir.

Selahaddin Eyyubi'nin vicdanıdır.

İslam medeniyetinin hafızası, Yavuz Sultan Selim'in fermanıdır.

“İbrahim Halilullah” diyenleri kucaklayan Osmanlı şefkatidir.

Türk kalkanının altında huzur içinde yaşayan diller, dinler, halklardır.

Kanuni'nin rüyası, Abdülhamid Han'ın davasıdır Kudüs.

Öyle bir dava ki, nicedir yürek sızlatmakta.

Defalarca televizyon programımızda Kudüs'ü işlediğimiz halde, orasını yaşamadan tam anlayamayacağımı artık biliyorum. Bir sene önce, Kudüs'e hem kitap çalışmaları hem de Mirac özel yayını için gitmek nasip oldu. İlginçtir, kitap bitti ve ben sizlere hitap edeceğim bu sözleri Mirac Kandili'nde yazıyorum.

Eşsiz anılar gözümde canlanıp kelimelere dökülüyor. Peygamberlerin adeta ayak izlerini takip ettiğim, her köşe başında sanki karşıma çıkacaklarmış gibi hissettiğim, binlerce yıla tanıklık eden taşları, ağaçları ve kutsallarıyla Kudüs'ü sizlere aktaracağım için yüreğim dolup taşıyor.

Dilerim arzu eden herkes bu mukaddes şehre gider. Ve hisseder. Ve anlar. Ve anlatır. Ve yaşatır...

Kitabımızın sizlere rehberlik edeceğine yürekten inanıyorum. “Dinler Tarihi” alanında herkesin hürmet ettiği, hocaların hocası Prof. Dr. Ömer Faruk Harman'ın derin ilmi rehberliğinde bu kitabı yazmak Ebru Yücel ve benim için büyük şanstı. “Gündem Ötesi” markasına güvendiği için sevgili hocamıza ne kadar teşekkür etssek az.

Bu kitapta Erhan Altunay yine olmazsa olmazımızdı çünkü Kudüs'ün gizli tarihi bilinmeden, neden “ölesiye” istendiği anlaşılamaz.

Bir diğer teşekkürümüz de Çamlıca İlim, Kültür ve Tarih Araştırmaları Merkezi bünyesindeki Çamlıca Basım Yayın'a.

Tarihi fotoğrafları seçerken Çamlıca Basım Yayın Fotoğraf Arşivi'nden yararlandık. Arşivlerini cömertçe paylaştıkları için kendilerine minnettarız.

Güncel fotoğraflar, Gündem Ötesi Görsel Yönetmeni Emrah Ertonguç'un objektifinden. Emrah yine harika bir iş çıkardı.

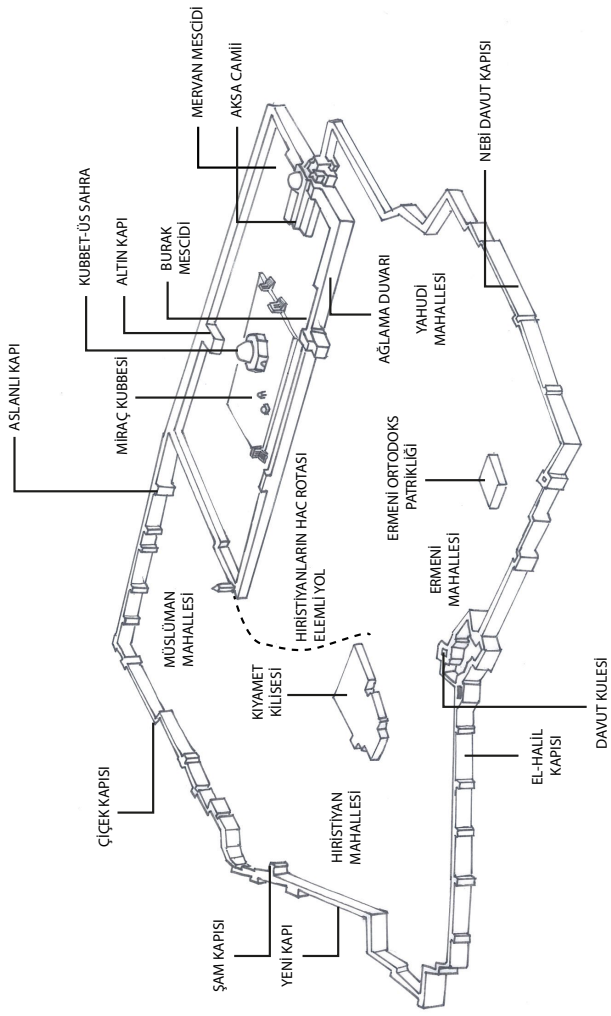
Sevindiğimiz bir başka husus, kitaba seyircilerimizden Muhammed Metin Altuntaş'tan gelen sürpriz fotoğraf ve grafik katkısıydı. 6 senedir bizlere her manada büyük destek veren seyircilerimiz anlaşılan bundan böyle de ekibimizin bir parçası olacak.

Gündem Ötesi Kitaplığı'nın ilk kitabı *Ayasofya'nın Gizli Tarihi* aylarca çok satanlar listesinden inmedi. Bir senelik emeğin sonucuydu, ne mutlu takdir ettiniz ve Ayasofya'yı daha da sahiplendiniz. Bizim arzumuz da buydu.

Ve yine zor bir işe giriştik. Dilerim mahcup olmayız zira Kudüs'ü anlatmak kolay değil. Çünkü Kudüs, Hz. Peygamber'in ifadesiyle, “Allah'ın seçtiği toprak ve onun kullarının vatani! Onun duvarlarından dünya, dünya oldu. Ona doğru inen çiy taneleri hastalıklara şifa oldu. Çünkü geldiği yer, cennetin bahçeleri.”

Çok şey yaşadı. Artık huzur bulması dileğiyle...

MESCİD-İ AKSA ALANI

YAHUDİLİK VE KUDÜS

KUDÜS YAHUDİLER İÇİN NEDEN KUTSAL?

\ Kudüs'te bulunduğum zamanlarda adeta peygamberlerin ayak izlerini takip ettiğim hissine kapılmıştım. Birçok peygamberin bu şehirle teması oldu, maddi manevi derin izler bıraktılar. Kudüs, kutsallık tarihinin önemli ve etkileyici hadiselerine tanıklık etti ve üç ilahi din için de vazgeçilmez bir hale geldi. Tarihsel olarak en eskisi olduğu için Yahudilikle başlayalım. Kudüs Yahudiler için neden kutsal? İbadetlerinde ve inançlarında nasıl yer alıyor?

Yahudilerin Tevrat ve Zebur'u da kapsayan kutsal kitabı *Tanah*, Kudüs'ü, "Tanrı'nın seçtiği şehir" olarak niteler ve "ulusların tam ortası" yani dünyanın bir nevi merkezi olarak tanımlar. İnançlarına göre yeryüzünün merkezi olan Kudüs, dünyadan önce yaratılmış göksel Kudüs'ün tam hizasında yer alır. Kutsal sayılan Yahudi dini metinlerinin tefsirinden oluşan rabbani literatürde Kudüs oldukça vurgulu şekilde anlatılır. Çünkü Tanrı dünyayı yaratırken güzelliği on parçaya taksim etmiş, bunun dokuzunu Kudüs'e, birini dünyanın

geri kalanına vermiştir. Tevrat'ın mistik yorumundan oluşan *Zohar* kitabında nakledilen bir efsaneye göre, Tanrı dünyayı yarattığı zaman göklerdeki muhteşem tahtının altından, kıymetli bir taş alıp boşluğa fırlatır. Bir tarafıyla Tanrı'nın tahtına bağlı olan bu taş yeryüzüne iner, sulara sağa sola hareket ederek dünyayı oluşturur. Bu taşın adı *Even Şatiah*, “Nirengi Taşı” olup, dünyanın merkezi, gözbebeği veya göbeği olarak nitelendirilir. Tanrı bu taşın düştüğü yerde kullarına Kudüs şehrinin kurmasını emretmiş ve “İşte Kudüs, onu dünyanın merkezine yerleştirdim” demiştir. Yahudi düşünürlerine göre, yeryüzünün merkezi Kudüs, onun da merkezi bu taş yani *Even Şatiah* üzerine inşa edilen Kutsal Tapınaktır.

Müslümanların Mirac'ın basamağı kabul ettiği ve Muallak Kayası olarak adlandırdıkları taş, Yahudiler için *Even Şatiah* yani dünyanın merkezidir.

*Yahudiler, dünyanın neresinde olursa olsun ibadet ederken Kudüs'e yönelir.
Kudüs, Yahudilerin kiblesidir.*

Bu taş aslında büyük bir kaya kütesidir. Ancak Yahudi inancına göre, Hazreti İbrahim'in oğlu İshak'ı üzerinde kurban etmeye hazırlandığı, Hazreti Yakup'un gizemli merdiven rüyasını gördüğü, Kral Davut'un kutsal tapınağı etrafında inşa etmeyi tasarladığı ve oğlu Kral Süleyman'ın tapınağı inşa ettiği yerdir.

Yahudi din bilginleri rabbiler, Kudüs'ün kendine özgü düzeni ve olağanüstü özellikleri olduğunu ifade etmiş, İsrailoğulları bu şehri asırlarca kutsal bilmiştir. Kudüs, Tanrı tarafından seçilmiş olması dolayısıyla tarih boyunca Yahudiliğin en yüce değerlerinin ve ümitlerinin simgesi ol-

muştur. Peygamberler ondan övgüyle bahseder. Peygamber İshaya Kudüs'ü “doğruluk şehri” diye adlandırır ve “şeriatın Siyon'dan, Rabb'in sözünün Kudüs'ten çıkacağını” bildirir. Peygamber Yereya'ya göre, dünyanın sonunda bütün milletler Kudüs'te toplanacaktır. Bu yüzden Kudüs “Rabb'in tahtı, adalet yurdu, kutsiyet dağı”dır. Yahudi dininin Tevrat ve Zebur'u kapsayan kutsal kitabı *Tanah*'ta güzelliğiyle adeta bir sevgiliye benzetilir. Yahudilerin medeni kanunu, tören kuralları ve efsanelerini kapsayan ve Tevrat'ın tefsiri olan dini kitabı *Talmud*'da, Kudüs'ü görmeyenin güzel bir şehrin nasıl olduğunu asla bilemeyeceği belirtilmekte, İslami kültürdeki tefsir ile eşdeğer olan ve Yahudi efsanelerini içeren *Midraş*'ta Hazreti Âdem'in Kudüs Mabedi'nin toprağından yaratıldığı, bir başka rivayette ise dünyanın Siyon'dan yani Kudüs'ten başlayarak yaratıldığı nakledilmektedir.

İlahi ve dua kitabı *Mezmurlar*'da Kutsal Ahit Sandığı'nın getirildiği Davut şehri Siyon sadece Rabb'in krallık için seçtiği bir şehir olarak değil, Rabb'in meskeni olarak da takdim edilir. Yahudiler için Kudüs'ü unutmak, düşünmemek bir beddua nedenidir. Kutsal metinlerinde Kudüs'ü her şeyden üstün tutmayanların başına gelecekler aktarılır. Yeruşalim kelimesinin Kudüs'ü ifade ettiğini hatırlayarak *Mezmurlar*'daki bedduayı nakledeyim: “Eğer seni unutursam ey Yeruşalim, sağ elim hünerini unutsun, eğer seni anmazsam, eğer Yeruşalim'i baş sevincimden üstün tutmazsam dilim damağıma yapışsın.”

Kudüs veya Yahudi kutsal metinlerindeki adıyla Yeruşalayim ya da Yeruşalim, Yahudilerin kiblesi konumunda olan Süleyman Mabedi'ni içinde barındırdığı için dini yönden

kutsal bir yerdir. Yeryüzündeki en kutsal yer olarak adlandırıldıkları ve “kutsallar kutsalı” dedikleri bölüm de yine Kudüs'teki mabedin içinde yer almaktadır.

Kudüs mabedi Tanrı tarafından seçilen bir yer kabul edildiği için sadece kurbanların takdim edildiği bir mekân değil aynı zamanda hac ibadetinin de merkezidir. Çünkü yılda üç kez gerçekleşen *Pesah*, *Şavuot* ve *Sukkot* bayramlarında, her erkek kurban takdimi için Rabb'in huzurunda mabette bulunmakla yükümlü tutulmuştur. Hac ibadetinin gerçekleştirileceği yer olduğu için Yahudiler burada belli bir süre ikamet etmek zorunda kalmış, bu durum Kudüs'ün halkın kültür ve ibadet hayatında vazgeçilmez olmasını sağlamıştır.

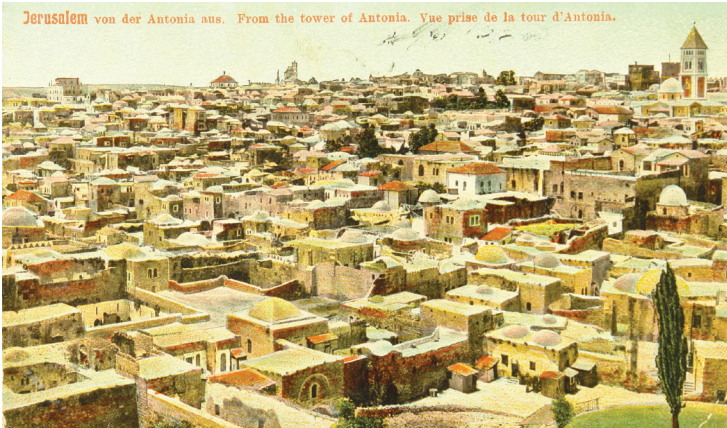
Kudüs milattan önce 70 yılındaki yıkım sonrasında Yahudilerin hayatından zorunlu olarak çıkmış olsa da manevi ihtişamın sembolü ve şeriatın bedenleşmiş şekli olarak varlığını sürdürmüş, ona olan özlem her vesileyle dile getirilmiştir.

Yemek duasında bile Kudüs'ün yeniden inşası ifadesi yer alır. Günde üç defa tekrarlanan *Amidah* (Şemone Esre) adlı dua Kudüs'e dönülerek yapılır. Bu duada şehri ve Davut saltanatını yeniden tesis etme dilekleri yer alır. Bir çeşit ortak dua sayılan *Amidah* tüm ibadetlerde cemaatle birlikte ayakta okunur. Ağlama Duvarı'nın önünde de sıklıkla karşılaştığımız bu ritüelde okuyucu duayı yüksek sesle okurken cemaat alçak sesle tekrar eder. Asıl şekliyle on sekiz ve bir ilaveyle on dokuz duadan oluşan *Amidah*, Tanrı'ya iman itirafıyla başlayıp, Kudüs'ün yeniden imarı ve barış için yapılan dualarla sona erer. Ayrıca, yıllık üç oruçta Kudüs'ün yıkılışının anısına yas tutulur.

GÖKTE YAPILIP YERE İNDİRİLEN ŞEHİR

Kudüs'ün ibadet hayatındaki diğer önemi, Yahudi devletin Mesih tarafından bu topraklarda kurulacağı inancına dayanır. Kudüs'ün yeniden inşası ve mabedin yapılması arzusu bunun işaretleridir. Yahudi geleneğine göre, yeryüzündeki Kudüs gibi bir de gökte Kudüs vardır. Tanrı *Talmud*'da, yerdeki Kudüs'e girmeden gökteki Kudüs'e girilemeyeceğini söyler. Bu durum Kudüs'ün ahiret inancında da ne kadar önemli yer tuttuğunu ortaya koyar. Bazı Yahudi kaynaklarında göksel Kudüs'ün, dünyanın sonunda yerdekinin yerini almak üzere ineceği belirtilir. Yahudilerde, Kudüs yeniden kurulduğunda ve ölüler dirildiğinde, dirilişin başlayacağı yer mabedin bulunduğu tepeye yakın olduğu için, zaman kazanmak ve sıkıntıyı azaltmak amacıyla Zeytindağı'na gömülme arzusu vardır. Yahudi *Pesah* (Fışh veya Hamursuz) bayramının Seder sofrası ve Kefaret günü ibadeti "Seneye Kudüs'te!" dileğiyle sona erer.

Özetle bir Yahudi için Kudüs olmadan bazı ibadetleri yapmak mümkün değildir. İnançlarının ve ibadetlerinin tam olması için sadece Kudüs'ün değil, mabedin de ayakta olması gerekir.

HZ. MUSA NEDEN KUDÜS'E GİREMEDİ?

\\ Yahudi dininin esasını oluşturan şeriatı yani Tevrat'ı Hazreti Musa'nın getirdiğini biliyoruz. Yahudi inancında, Rab ile aracısız söyleşmesi sebebiyle en büyük peygamber olarak nitelenen Hazreti Musa yine Rab cezalandırdığı için vaat edilmiş toprakların içinde kalan Kudüs'e giremez. Hazreti Musa Kudüs'e neden giremiyor?

İfade ettiğiniz gibi, Tevrat Musa'yı peygamberlerin en büyüğü olarak takdim eder. Tevrat'a göre, Tanrı ile yüz yüze söyleşen, Tanrı'nın Sina'daki vahyine aracı olarak seçtiği, esaret altındaki halkını, kâhinler melekûtu ve mukaddes millet haline getiren eşsiz ve benzersiz bir kişidir.

Hazreti Musa ile ilgili yegâne kaynak Tevrat ile Kuran-ı Kerim'dir. Yaşadığı döneme ait diğer kaynaklarda kendisinden bahsedilmez. *Tanah*'ın ilk beş kitabını oluşturan *Torah*'ın (Tevrat) büyük bölümü Hazreti Musa'nın ve önderliğini yaptığı İsrailoğullarının tarihini anlatır.

Tevrat'ta Hazreti Musa'nın dünyaya gelişi, saraya intikali, Medyene gidişi, peygamber olarak seçilişi, İsrailoğullarını kurtarmak için Firavun'a gönderilişi, Firavun'la mücadelesi, mucizeler gösterişi, İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarışı, Sina'da ilahi emirleri alışı, çöldeki olaylar ve İsrailoğullarına rehberlik edişi anlatılır.

Musa'nın görevi iki yönlüdür. O hem dini hem sosyal liderdir. İlk ve en önemli yönü, kavmini Firavun'un zulmünden kurtarıp hürriyete kavuşturmasıdır. İkinci önemli yönü şeriatı yani Tevrat'ı getirmiş olmasıdır. Tevrat'ta Musa'nın eşsiz, benzersiz olduğu, Tanrı diğer peygamberlerle rüya veya

rüyette konuştuğu halde onunla açıkça söyleştiği, Tanrı'nın suretini sadece onun göreceği belirtilir.

Neden kutsal topraklara giremediğine gelince, bildiğiniz gibi Hazreti Musa Firavun'a karşı çeşitli mucizeler göstererek İsrailoğullarını dört yüz otuz yıl kaldıkları Mısır'dan çıkarmıştır. Tevrat'ta nakledildiğine göre Kızıldeniz'i aşarak Firavun'dan kurtulan İsrailoğulları, Musa'nın önderliğinde Mısır'dan çıkışın üçüncü ayında Sina Dağı'na varır. Önlerinde Rabb'in onlara vaat ettiği kutsal topraklar uzanmaktadır. Bu topraklar daha önceki peygamberlerin ilahi mesajları insanlara ilettiği yerlerdir. İsrailoğullarının ataları olarak kabul edilen İbrahim, İshak ve Yakup da kutsal topraklarda defnedilmiştir.

Mısır'dan çıkan İsrailoğulları Hazreti Musa'nın birçok mucizesi ile karşılaşır. Tevrat bu yolculuk esnasında indirilmiş, Rab Musa'yı dağa çağırmış ve On Emir'i ihtiva eden taş levhaları vermiştir. Tevrat'a göre Musa, Sina Dağı'ndan kırk gün kırk gece sonra döndüğünde, kavminin kardeşi Harun'un önderliğinde altın bir buzağı yapıp ona tapmaya başladığını görür. Hiddetinden On Emir'in yazılı olduğu taş levhaları kırar. Hazreti Musa buzağıyı ateşe atarak eritir ve kavminden buzağıya tapanların üzerine öldürülmeleri için Levilileri gönderir. Levililer halkın içinden üç bine yakın kişiyi katleder. Yaşananlar İbrani takviminde büyük bir günah olarak anılır. İbranicede bu olaya "buzağı günahı" anlamına gelen *Het Haegel* denilmiştir. Ertesi gün Musa Sina'ya gider, yoldan çıktıkları için öldürüleceği bildirilen halkının affedilmesini ister. Rab İsrailoğullarını bu olay sebebiyle cezalandırır.